

УДК 342.92

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.15>**Н. Кантор,**

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

НОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВАЖЛИВИХ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЦІННОСТЕЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Наука адміністративного права покликана досліджувати погляди, ідеї, уявлення про виникнення, розвиток адміністративних норм, особливості припинення їх дії, а також про шляхи підвищення ефективності цих норм у реальному житті. Сьогодні відбувається процес удосконалення адміністративного законодавства, що обумовлено започаткованою у 1999 році реформою адміністративного права. Основні напрями цієї реформи базувалися на важливих для будь-якого демократичного суспільства цінностях. Ці цінності пізніше були покладені в основу цілепокладання багатьох норм адміністративного права. Втім особливості забезпечення важливих соціальних цінностей за допомогою норм адміністративного права довгий час залишалися поза увагою науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема соціальних цінностей в межах науки адміністративного права досліджувалась фрагментарно. В основному представники інших наук (філософії, філософії права, соціології, політології, культурології, тощо) намагалися визначитись не тільки із суттю цього явища в соціумі, а й розкрити його значення для розвитку суспільства. Зокрема, ці проблемні питання піднімалися в працях таких

вчених, як: О. Бандура, Т. Михайліна, Ю. Оборотов, М. Підлісний, Л. Саракун, Ю. Шайгородський, В. Шубіна та ін. Втім, в цих працях соціальні цінності як об'єкт адміністративно-правового забезпечення не було самостійним предметом дослідження, а також не розглядалися особливості їх забезпечення нормами адміністративного права.

Мета статті – на підставі аналізу наукових джерел розкрити особливості забезпечення важливих соціальних цінностей за допомогою норм адміністративного права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хочемо підкреслити, що дослідження соціальних цінностей в межах адміністративного права є важливим питанням для розкриття особливостей процесу цілепокладання норм адміністративного права. Для розкриття ж особливостей забезпечення важливих соціальних цінностей за допомогою норм адміністративного права, на нашу думку, необхідно звернути увагу на один важливий аспект, який спробуємо довести цій науковій публікації, – *забезпечення важливих цінностей у суспільстві здійснюється за допомогою права і в єдності з державою.*

Кожен політичний режим (держави) переслідує не тільки мету створити ефективний механізм реалізації публічної влади в країні, а й прагне сформувати шкалу (систему) цінностей, на яку орієнтувалась би переважна частина суспільства. Те суспільство, де буде досягнуто консенсус між

сформованою політичним режимом шкалою цінностей та цінностями суспільства, буде стабільним і буде розвиватись без глобальних потрясінь. Якщо ж між запропонованою політичним режимом (державою) та існуючою у суспільстві шкалою цінностей виникне дисбаланс (розбалансованість), то це неминуче призведе до потрясінь, катаклізмів в суспільстві і руйнації самої шкали цінностей. Тому роль держави у формуванні та підтриманні системи соціальних цінностей дуже важлива. Право як один із основних засобів реалізації публічної влади теж спрямоване на забезпечення важливих для суспільства цінностей. Яскравим прикладом в цьому сенсі є адміністративне право, норми якого спрямовані на забезпечення таких важливих соціальних цінностей як справедливість, свобода, сім'я, тощо.

Втім, для того щоб не заплутатись в розумінні соціальних цінностей, слід окреслити, хоча б приблизно, межі змістовного наповнення цього поняття.

Наприклад, Ю. Шайгородський, погоджуючись з думкою інших вчених стосовно того, що в спеціальній літературі представлено понад сто визначень соціальних цінностей [1, с. 123], намагається пояснити такий стан речей наступним чином. На його думку, існування великої кількості визначень соціальних цінностей обумовлено розбіжними підходами у дослідженні цього явища в конкретних науках – філософії, політології, філософії права, соціології, психології, культурології та теорії права. Це, у свою чергу, породжує безліч варіантів класифікації соціальних цінностей, виходячи із пріоритетів тієї чи іншої науки. В названих вище науках, стверджує Ю. Шайгородський, представлені наступні визначення соціальних цінностей: 1) «як значущість чогось для особистості, соціальної групи, суспільства; 2) як ідеал, до якого прагне людина; 3) як предмет, що має певну користь і здатний задовольнити ту чи іншу потребу людини; 4) як норма, якої необхідно дотримуватися [1, с. 220].

Перше визначення не конкретизує про який предмет світу йде мова (матеріальний чи ідеальний), друге – характеризує соціальну цінність лише як елемент ідеального світу, третє – опускається до рівня індивідуальних цінностей, а четверте – в контексті філософії права і теорії права взагалі сприймається дивно.

Отже, запропоновані Ю. Шайгородським варіанти визначень соціальних цінностей, по-перше, розкривають специфіку і роль цього явища в суспільстві із різних наукових позицій – соціології, культурології, тощо (тобто позбавлені єдиного наукового підходу), по-друге за своїм змістовним наповненням є неповними (тобто із контексту виривається якась одна властивість, що притаманна соціальним цінностям, наприклад, у політиці чи у психології, і на основі цього формується визначення, яке, начебто, претендує на розкриття сутності цього соціального явища).

Т. Михайліна підкреслює, що в наукових джерелах проблема виявлення сутності соціальних цінностей іноді вирішується у науково-методологічній площині. Зокрема, в спеціальній літературі у цій сфері пропонується виділяти (в аксіологічному вимірі) чотири групи проблем:

1) коли природа соціальних цінностей з'ясовується через аналіз причин оцінювання ідей та предметів матеріального світу;

2) коли через класифікацію соціальних цінностей на види чи типи, намагаються пояснити їх сутність і значення в суспільстві чи для окремої людини;

3) коли під впливом логіки і психології визначаються критерії, яким повинні відповідати ідея чи предмет матеріального світу, щоб називатись соціальною цінністю;

4) коли соціальні цінності досліджують на високому теоретичному (філософському, метафізичному рівні) у відриві від життєвого досвіду особи. Наприклад, вирішується питання про взаємовплив та співвідношення соціальних цінностей і сенсу життя [2, с. 120].

На відміну від Ю. Шайгородського, Т. Михайліна, на перший погляд, запропонувала інший перелік проблем визначення змісту поняття «соціальні цінності». Втім, всі проблеми, що називають Ю. Шайгородський та Т. Михайліна, зводяться до одного – «специфіка досліджень часто обумовлена об'єктом і предметом науки, а тому і не дивно, що кожна наука (філософія, соціологія, політологія, психіка і багато інших) пропонує своє бачення сутності соціальних цінностей через призму системи знань, що складає саму науку».

Тому, поєднуючи всі чотири визначення, пропонуємо суспільні цінності визначати як предмети матеріальні або ідеальні (дійсні чи уявні), гідні того, щоб до них прагнути.

Торкаючись проблематики визначення соціальних цінностей, Ю. Шайгородський піднімає ще одне цікаве і проблемне питання в умовах глобалізаційних процесів та євроінтеграції. На його думку, ще однією ознакою соціальних цінностей є те, що вони є своєрідним «культурним кодом» [1, с. 221]. Аргументує свою позицію вчений наступним чином: «Цей «код» забезпечує процес культурної ідентифікації особистості, народу, нації, розвитку національної свідомості. Ціннісна «система ідентифікації» зберігає націю як носія унікального, самобутнього, лише їй притаманного. Національно-культурна специфіка ціннісної системи значною мірою зумовлює і особливості національної психології» [1, с. 221]. У залежності від конкретної епохи розвитку суспільства, продовжує Ю. Шайгородський, ієрархія його національних цінностей змінювалась, що зумовлювалося всією історією нації. Власне «культурний код», на думку вченого, лежить в основі того, що у кожного суспільства є альтернативні шляхи цивілізації, інакше б у всіх націй був би лише один (безальтернативний) шлях розвитку [1, с. 221]. Цей вислів не можемо залишити без відповідного аналізу.

По-перше, виникає питання – хто той остаточний суб'єкт, який вирішує, що одна цінність є своєрідним культурним кодом нації, а інша – ні? Якщо таким суб'єктом буде виступати заангажований Інститут національної пам'яті (бо є центральним органом виконавчої влади), то це буде штучний процес нав'язування суспільству певних цінностей. Отже, мова повинна йти про природний процес відбору цінностей, які відображають певні національні традиції, що не входять в протиріччя із сучасним життям суспільства. Історично так склалось, що шкала національних цінностей у українців різних регіонів розходиться між собою, а тому необхідно вирішувати цю проблему не нав'язуванням цінностей одних українців іншим, а більш пріоритетними цінностями, які ми можемо сьогодні знайти в процесах глобалізації і євроінтеграції України.

По-друге, чи потрібно націю розглядати як цінність, а збереження нації як мегаціль держави в умовах космополітизму? Наприклад, Л. Саракун дилему співвідношення концепції космополітизму та концепції етнічних держав вирішує наступним чином. На його думку, концепція нового космополітизму передбачає формування соціокультурного простору із загальноприйнятими нормами, правилами, стереотипами комунікації, що притаманні усім культурам, змінюючи комунікацію між ними. Створюються умови міжкультурного спілкування і способи взаємодії між цими культурами. Епоха локальних культур, які характеризувалися стаціонарністю, просторовою віддаленістю, замкнутістю і «імунітетом» до інших культур, стверджує Л. Саракун, поступово трансформується в глобальний соціокультурний простір. Космополітизм же, на думку вченого, сприяє впровадженню демократичних цінностей у науку, навчання, культуру, медицину, право і, навіть, у релігійні відносини [3, с. 69]. Іншими словами, загальні демократичні цінності чи, так звані, «європейські цінності» все

рівно будуть впроваджуватись у більшість сфер суспільного життя нашої держави. І якщо виникне суттєве протиріччя між демократичними цінностями і національними традиціями, то пріоритет буде віддано демократичним цінностям. Наприклад, кумівство це старовинна національна традиція, яка суттєво входить в протиріччя із антикорупційною політикою у країнах ЄС. Власне тому наша держава намагається усіма силами мінімізувати негативний вплив кумівства у публічно-правовій сфері [4, ст. 6]. І це не єдиний приклад, коли сфера використання національних цінностей суттєво звужується і обмежується шкалою, наприклад, європейських цінностей.

Отже, чим більше нація спілкується із іншими націями (особливо в межах наддержавних утворень), тим менше місця в суспільстві залишається для «національно-культурних цінностей», бо вони поступово замінюються загальнолюдськими цінностями. В таких умовах, доречно говорити про консолідацію та розвиток з боку держави української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, що і проголошено в ст. 11 Конституції України. Тобто Конституція України робить акцент на слові «розвиток» нації та національної культури, а не на слові «збереження». Це важливий момент, адже і українська нація і національна культура постійно розвиваються (еволюціонують), а тому не можемо погодитись із Ю. Шайгородським в тому, що національні цінності слід розглядати як своєрідний «культурний код» [1, с. 221]. Термін «код» символізує щось незмінне і непридатне до змін. Національні ж цінності українців постійно еволюціонують, вони крокують в ногу із часом, із викликами, що стоять сьогодні перед нашим суспільством. Більш того, переконані, що ідеї культурного розмаїття і культурного плюралізму є тим базисом, який дозволить Україні у майбутньому пережити всі труднощі сьогодення.

Самі ж українці неоднорідні за шкалою соціальних цінностей. Наприклад,

серед них багато таких, що мають космополітичні погляди, в яких яскраво демонструють свій відрив від національної держави (спеціалісти в комп'ютерних-технологіях, більшість крупних бізнесменів, тощо). Таких людей важко зацікавити вузько направленими «національно-культурними цінностями», тоді як загальнолюдські чи загальноєвропейські цінності завжди будуть мати відклик у їх серці.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

Специфіка досліджень часто обумовлена об'єктом і предметом науки, а тому і не дивно, що кожна наука (філософія, соціологія, політологія, психіка і багато інших) пропонує своє бачення сутності соціальних цінностей через призму системи знань, що складає саму науку. Враховуючи специфіку знань, які складають теорію права і науку адміністративного права, пропонуємо в межах правових досліджень суспільні цінності визначати як предмети матеріальні або ідеальні (дійсні чи уявні), гідні того, щоб до них прагнути.

Забезпечення важливих цінностей у суспільстві здійснюється у тому числі за допомогою норм адміністративного права.

Наша держава, шляхом використання правових засобів, серед яких не останнє місце займають норми адміністративного права, знаходиться в процесі формування оновленої шкали цінностей, яка б, по-перше, опиралась на національні цінності, що пройшли через віка та зарекомендували себе в сучасних умовах, по-друге, відповідала б системі загальнолюдських цінностей, по-третє, не перешкождала б глобалізаційним та євроінтеграційним процесам України, по-четверте, сприймалась би переважною частиною суспільства як орієнтир у повсякденному житті. Зазначимо, що із всіх перерахованих вище вимог до оновленої шкали цінностей, найбільше труднощів виникає із останньою, адже соціальні цінності повинні об'єднувати, а не роз'єднувати, українське суспільство.

У статті на підставі аналізу наукових джерел розкрито особливості забезпечення важливих соціальних цінностей за допомогою норм адміністративного права. Встановлено, що специфіка досліджень часто обумовлена об'єктом і предметом науки, а тому і не дивно, що кожна наука (філософія, соціологія, політологія, психіка і багато інших) пропонує своє бачення сутності соціальних цінностей через призму системи знань, що складає саму науку. Запропоновано в межах правових досліджень суспільні цінності визначати як предмети матеріальні або ідеальні (дійсні чи уявні), гідні того, щоб до них прагнути. Підкреслено, що те суспільство, де буде досягнуто консенсус між сформованою політичним режимом шкалою цінностей та цінностями суспільства, буде стабільним і буде розвиватись без глобальних потрясінь. Якщо ж між запропонованою політичним режимом (державою) та існуючою у суспільстві шкалою цінностей виникне дисбаланс (розбалансованість), то це неминуче призведе до потрясінь, катаклізмів в суспільстві і руйнації самої шкали цінностей. Тому роль держави у формуванні та підтриманні системи соціальних цінностей дуже важлива. Право ж, як один із основних засобів реалізації публічної влади, теж спрямоване на забезпечення важливих для суспільства цінностей. Яскравим прикладом в цьому сенсі є адміністративне право, норми якого спрямовані на забезпечення таких важливих соціальних цінностей як справедливість, свобода, сім'я, тощо. Зроблено висновок, що наша держава, шляхом використання правових засобів, серед яких не останнє місце займають норми адміністративного права, знаходиться в процесі формування оновленої шкали цінностей, яка б, по-перше, опиралась на

національні цінності, що пройшли через віка та зарекомендували себе в сучасних умовах, по-друге, відповідала б системі загальнолюдських цінностей, по-третє, не перешкоджала б глобалізаційним та євроінтеграційним процесам України, по-четверте, сприймалась би переважною частиною суспільства як орієнтир у повсякденному житті. З'ясовано, що із всіх перерахованих вище вимог до оновленої шкали цінностей, найбільше труднощів у державі виникає із останньою, адже соціальні цінності повинні об'єднувати, а не роз'єднувати, українське суспільство.

Ключові слова: норми адміністративного права, соціальні цінності, шкала соціальних цінностей, політичний режим, цілепокладання норм адміністративного права.

Kantor N. Norms of administrative law in the process of ensuring important values for Ukrainian society

The article, based on the analysis of scientific sources, reveals the peculiarities of ensuring important social values with the help of administrative law norms. It has been established that the specificity of research is often determined by the object and subject of science, and therefore it is not surprising that each science (philosophy, sociology, political science, psychology and many others) offers its vision of the essence of social values through the prism of the knowledge system that makes up the science itself. It is proposed to define social values within the framework of legal research as material or ideal (real or imaginary) objects worthy of striving for them. It is emphasized that the society where a consensus will be reached between the scale of values formed by the political regime and the values of society will be stable and will develop without global upheavals. If

there is an imbalance (unbalance) between the proposed political regime (state) and the existing value scale in society, this will inevitably lead to upheavals, cataclysms in society and the destruction of the value scale itself. Therefore, the role of the state in the formation and maintenance of the system of social values is very important. Law, as one of the main means of exercising public power, is also aimed at ensuring important values for society. A vivid example in this sense is administrative law, the norms of which are aimed at ensuring such important social values as justice, freedom, family, etc. It was concluded that our state, through the use of legal means, not least of which are the norms of administrative law, is in the process of forming an updated scale of values, which would, firstly, be based on national values that have passed through the ages and proven themselves in under modern conditions, secondly, it would correspond to the system of universal human values, thirdly, it would not hinder the globalization and European integration processes of Ukraine, fourthly, it would be

perceived by the majority of society as a guide in everyday life. It was found that out of all the requirements for the updated scale of values listed above, the state has the most difficulties with the last one, because social values should unite, and not divide, Ukrainian society.

Key words: norms of administrative law, social values, scale of social values, political regime, goal setting of norms of administrative law.

Література

1. Шайгородський Ю. Цінності як детермінанти суспільного розвитку. Сайт Core.ac.uk. С. 219–228. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310638.pdf>

2. Михайліна Т. Ціннісноорієнтований концепт правосвідомості. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 119–123.

3. Саракун Л. Космополітизм сьогодні: спроба концептуалізації. Вісник КНТЕУ. 2017. № 2. С. 63–72.

4. Угода між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції і громадської безпеки Королівства Норвегія про співробітництво в процесі впровадження пробації в Україні від 18.10.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578_201-16?find=1&text=кумівств#w1_1

